

Pustelnika, Hilariona i Malchusa także żywoty wielu innych ojców i eremitów, jak o tym informuje podtytuł: *Antiquorum Patrum vitas a beato Hieronymo conscriptas alphabetico ordine diligenter collectas*, oraz *Liber de obedientia, de humilitate et de sanctitate*; dalsze trzy ostatnie patrystyczne inkunabuły seminaryjnej biblioteki w Tarnowie to najpierw *Homiliarius doctorum a Paulo Diacono collectus*, wydany 7 IX 1482 r. w Speyer przez Petrusa Dracha, naznaczony licznymi łacińskimi marginaliami kilku rąk z XVI wieku, dalej to zbiór mów św. Leona Wielkiego papieża († 460) – *Sermones* (nr 92), jeden z najcenniejszych, bo wydany ok. 1477 r. w jednej z najstarszych drukarni polskich działających w XV wieku w Chełmnie lub na Śląsku (*Chełmno aut Silesia*), przeznaczony zapewne dla kaznodziejów, i wreszcie jedna z pieśni wczesnochrześcijańskiego poety łacińskiego Wenancjusza Fortunata († 601) – *De resurrectione Christi carmen* (nr 122, III 9, PL 88, 130-133), wydana ok. 1497 r. w Strasburgu przez Joannesa Grüningera razem z innymi średniowiecznymi pismami: *Poenitentionarius de confessione* i Hieronima de Vallibus – *De passione Christi*.

Ukazana wyżej szczegółowa tematyka patrystycznych inkunabułów, zgromadzonych w tarnowskiej bibliotece seminaryjnej, informuje nas, które pisma Ojców Kościoła były przedmiotem lektury i studium ludzi (głównie ludzi Kościoła) południowej Polski. Wśród tych pism, zwłaszcza w inkunabułach Ambrożego i Augustyna, jest kilka nieautentycznych, ale za ambrozjańskie i augustyńskie w XV wieku uchodziły, i jako takie były czytowane. Należy się duża wdzięczność Autorce katalogu Dr Jolancie Marszalskiej również od patrologów za przybliżenie im inkunabułów tarnowskich, w tym także patrystycznych, świadczących, że myśl Ojców Kościoła była propagowana od samych początków stosowania sztuki drukarskiej, oraz życzyć jej dalszych sukcesów w odświeżeniu analogicznych skarbów podczas prac nad starodrukami nie tylko w Tarnowie, ale i planowanymi w Szczyrczu i Wojniczu.

Ks. Stanisław Longosz – Lublin

Mirosław DANILUK SCJ, Encyklopedia instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołowego. Pojęcia – terminy – instytucje – dokumenty – czasopisma, Lublin 2000, Redakcja Wydawnictw KUL, ss. 418.

W Redakcji Wydawnictw KUL ukazało się ostatnio drugie powiększone i uzupełnione bogatą bibliografią pod poszczególnymi hasłami wydanie opublikowanej po raz pierwszy w 1994 roku *Podręcznej encyklopedii instytucji życia konsekrowanego* (ss. 298) autorstwa M. Daniluka SCJ – K. Klauzy, tym razem pod nieco zmienionym, jak widać w nagłówku, tytułem i autorstwa już

samego ks. M. Daniluka, znakomitego znawcy problematyki monastycznej i długoletniego pracownika Redakcji Encyklopedii Katolickiej KUL, w której jest kierownikiem działu „Zakony”. Warto tę pozycję tu odnotować, ponieważ zawiera ona wiele wzbogaconych najnowszą bibliografią haseł, które mogą zainteresować każdego patrologa, a zwłaszcza zajmującego się problematyką monastycyzmu starożytnego. Nie ma w niej żadnych haseł biograficznych, ale jak wskazuje podtytuł, dotyczą one przede wszystkim monastycznych pojęć, terminów, instytucji oraz dokumentów i czasopism „związanych z kręgiem kultury Wschodu i Zachodu. Ukazanie jej bogactwa, różnorodności oraz ewolucji poszczególnych elementów jest zadaniem, jak informuje Autor, niniejszego opracowania encyklopedycznego” (s. 7). Hasła te, aczkolwiek o różnej tematyce monastycznej, ułożone w porządku alfabetycznym, z częstym wyjaśnieniem etymologii i dołączeniem nazwy łacińskiej oraz podaniem oboczności nazwy, powiązane zostały odsyłaczami łączącymi ze sobą poszczególne pojęcia, co pozwala uniknąć zbędnych powtórzeń. W porównaniu z pierwszym wydaniem encyklopedii, obecna opuszcza sigle zakonne, które Autor wydał wcześniej oddzielnie w poszerzonej formie (pt. *Sigla. Zbiór skrótów nazw zakonów, zgromadzeń zakonnych, instytucji świeckich, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz innych instytucji z nimi związanych*, Kraków 1999), gromadząc ich ponad 900. Na ostatnich 10 stronach omawianej *Encyklopedii* (s. 407-418) Autor dołącza 4 aneksy obrazujące wykresami strukturę i podział Instytutów Życia Konsekrowanego, Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego, a także franciszkanów.

Pośród licznych haseł, które mogą zainteresować patrologa, są między innymi: *Abba, Agapetki – synezakty, Anachoreci, Angelologia monastyczna, Apoftegmaty, Apokryzjariusz, Cela, Celibat, Cenobici, Czasopisma o tematyce monastycznej, Collationes Patrum, Demonologia monastyczna, Duchowość pustyni, Dziewice, Diakonisy, Erem – eremicy, Esseńczycy, Filokalia, Hezychazm, Historia Lausiaca, Historia monachorum in Aegypto, Iroszkoccy mniisi, Kellia, Kellion, Klauzura, Konsekracja dziewic, Ławra, Monastycyzm (z bardzo bogatą bibliografią), Ojcowie pustyni, Pielgrzymowanie, Pustelnicy, Religiosus, Słupnicy – stylicy, Sponsa Christi, Synaksis, Tau, Teologia monastyczna, Terapeuci, Tonsura, Wigilia*, charakterystyka wszystkich starożytnych reguł zakonnych nazwanych od imienia ich twórcy (*Augustyna reguła, Bazylego reguła, Benedykta reguła, Cezarego reguły, Fruktuoza reguła, Kolumbana reguła, Pachomiusza reguła*).

Już wyżej wyliczone wybrane hasła wskazują, jest wielki jest ich tematyczny zakres i różnorodność. Autor nie sprecyzował jednak we wstępie, jakiego kryterium będzie się trzymał w doborze haseł, wskutek czego czytelnik nie wie do końca, co w tym bogactwie tematyki znajdzie, a czego mu zabraknie. Ponadto Autor wymieniając czasopisma o tematyce zakonnej, chyba się zagałował i wymienił wśród nich również „Augustinianum”, które jest czasopi-

smem ściśle patrystycznym, a nie monastycznym. Nie wiemy również dlaczego Autor wymienia tylko niektóre prowadzone przez zakony wyższe uczelnie kościelne, jak *Anselmianum*, *Antonianum*, *Gregorianum*, *Marianum*, *Pontificia Università Salesiana*, *Pontificio Istituto di Studi Arabi e d'Islamistica* (dlaczego tylko te?), a pomija prowadzony przez augustianów *Instytut Patrystyczny „Augustinianum”*, czy też prowadzone przez jezuitów *Biblicum* lub *Pontificio Istituto Orientale*. Jaki wreszcie bezpośredni związek z tematyką tej encyklopedii mają takie hasła, jak: *Kustodia Ziemi Świętej*, *Misjologia*, *Martyrologium*, *Misjonarz apostołski*, a brak w niej choćby takiego hasła jak *Hagiografia monastyczna*? Każdy autor dzieła dobiera sobie, oczywiście, tematykę, ale czy te właśnie hasła były w tej encyklopedii niezbędne? Wydaje się, że można by tych nieścisłości unikać, gdyby jaśniej było sprecyzowane kryterium doboru haseł. Wreszcie hasło *Xenodochium* odesłane do hasła *hospicjum*, niekoniernie oznaczało w starożytności przyklasztorne pomieszczenie dla gości, ale w ogóle przydrożną oberżę lub szpital dla ubogich (zob. S. Longosz, *Ksenodochium – hospicjum wczesnochrześcijańskie*, VoxP 16: 1996, t. 30-31, 275-336). Tych kilka drobnych uwag, bynajmniej nie pomniejsza wartości tej wyjątkowo cennej, opracowanej z taką benedyktyńską sumiennością, i chyba jedynej nie tylko w Polsce, encyklopedii monastycznej, ale niech się one przyczynią do wzbudzenia jeszcze większego zainteresowania i zachęty, by może znalazła się ona na półce również patrologa.

Ks. Stanisław Longosz – Lublin

SEDULIUS Caelius, *Opera omnia – Dzieła wszystkie*. Tekst łacińsko-polski, przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył ks. Henryk Wójtowicz, Lublin 1999, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL, ss. 454.

Z radością należy powitać opublikowane w Wydawnictwie Towarzystwa Naukowego KUL dwujęzyczne (łacińsko-polskie) tłumaczenie *Dzieł wszystkich* wczesnochrześcijańskiego poety łacińskiego, żyjącego w 1 poł. V wieku Seduliusza Celiusa. Piękna szata graficzna książki, dobry przekład dzieł, zwłaszcza poetyckich wierszem piętnastozgłoskowym, odpowiadającym umieszczonemu obok na stronie łacińskiemu heksametrowi, poprzedzony obszernym wieloaspektowym wprowadzeniem z obfitym bibliografią, budzi zainteresowanie i zachęca do lektury. To zainteresowanie i radość dzielają również nadsyłane do Tłumacza liczne gratulacje, jak np. ks. bpa radomskiego E. Materskiego: „Sedulius Caelius *Opera omnia* to świadectwo wielu lat żmudnej i wytrwałej pracy. Gratuluję i pragnę podzielać radość Księdza Profesora, bo tak piękny owoc pracy na pewno daje dużo radości”; czy też ks. bpa